

نژاد بز ندوشنی

به عنوان نژاد شاخص کشور

مقدمه

ندوشن از لحاظ لغوی به معنای (ند یعنی نیکویی، او یعنی آب و شن یعنی جایگاه) و به محلی که آب آن نیکو، سودمند و اقتصاد آن شکوفاست تلقی می‌گردد. منطقه ندوشن کانون اصلی دامپروری و مرتعداری استان بوده و بهترین مراتع استان یزد (۳۸۰ هزار هکتار مراتع غنی و نیمه غنی و بیش از ۷۰ هزار راس دام) در این منطقه واقع شده و به عنوان یکی از مهمترین قطب‌های دامداری استان یزد به شمار می‌رود. رمه‌داری یکی از فعالیت‌های اصلی مردم این منطقه است و حدود ۲ درصد مراتع استان یزد به پرورش بز ندوشن اختصاص دارد. شرایط خشک و کویری منطقه باعث شده که حیوانات آن بخصوص بزهای آن چندمنظوره، کوچک‌جثه و کم تولید باشند. بز ندوشن و بز رباطی از جمله آنهاست. با این وجود در مراتع استان سالانه ۱۵۶۰ تن شیر بز و گوسفند تولید می‌شود. شیر تولیدی بصورت خام یا فرآورده‌های مختلف بخصوص ماست و پنیر (پنیر معروف ندوشن) به بازار داخلی بویژه مصرف‌کنندگان استان یزد و حتی خارج از استان عرضه می‌شود. منطقه ندوشن از شهرت خاصی در تولید برخی محصولات برخوردار بوده که مهمترین آن «پنیر معروف بز ندوشنی» است که شهرتی جهانی داشته و می‌توان آن را با امتیازاتی که دارد به صورت یک برند جهانی ثبت نمود.

مشخصات ظاهری و خصوصیات نژادی بز ندوشن

نژاد بز ندوشن از گونه‌های نادر و محلی بز ایرانی بوده و حدود ۷۰ درصد بزهای گله‌های ندوشن را بز قرمز ندوشن تشکیل می‌دهد. بز ندوشن یک بز نژاد کرکی - شیری با رنگ حنایی و لکه‌های سفید در ناحیه سر، دست، پا و گوش است. بز ندوشن دارای جثه کوچک و اکثراً رنگ بدن آنها قرمز حنایی و تعدادی هم سیاه رنگ هستند. تعدادی از بزها بدون شاخ ولی نر بزها شاخ دار هستند. پراکنش این نژاد در تمام شهرستانهای استان بوده و مهمترین شاخص در این نژاد مقاومت بالا در برابر شرایط اقلیمی خاص بویژه تحمل تشنگی و گرسنگی در

مواقع خشکسالی و نیز عوارض ناشی از رفت و آمدهای طولانی در مراتع بخصوص در سال‌های کم باران است. بزهای این نژاد دارای شیر مغذی است و هر ساله نیز مقدار قابل توجهی کرک با کیفیت برای استفاده در صنایع منسوجات فراهم می‌آورند. پشم چینی گوسفندها و بزها طی مراسمی خاص و توسط دوکارد انجام می‌شود که زنان روستا نیز در آن مشارکت دارند. در این مراسم گوشت بزغاله (کره) با آتش چوب پخته و آبگوشت معرکه آن مصرف می‌شود.

از جمله مباحث قابل طرح در گله‌های مرتعی ندوشن، «بحث نرچرانی» گله‌های مرتعی است که به نوعی بهترین سبک محسوب شده و سابقه طولانی دارد. در این روش نر بزهای شاخص در فصل اردیبهشت از گله‌های مرتعی و مرتع منفک و بصورت جداگانه با تغذیه مناسب و رعایت اصول بهداشتی تا شهریور ماه نگهداری و سپس با تعداد مناسبی در گله مورد نظر برای عملیات تلقیح طبیعی بزهای مولد رها سازی می‌شوند.

خصوصیات تولیدی

- ▣ طول مدت شیردهی بزها: ۱۵۰ روز
- ▣ میزان شیر تولیدی در یک دوره شیردهی (۱۵۰ روز): ۵۵ کیلوگرم (میزان شیر تولیدی هر راس بز بستگی به میزان بارندگی و وضعیت مرتع دارد).
- ▣ میانگین شیر تولیدی روزانه هر راس بز: ۴۰۰ گرم
- ▣ میانگین درصد چربی هر راس بز: ۶ درصد
- ▣ میزان کرک و موی تولیدی در هر راس: بز مولد بطور میانگین ۳۰۰ گرم و در نر بز بالغ ۴۵۰ گرم.

صفات وزنی از زمان تولد تا زمان بلوغ به تفکیک جنس

ردیف	صفات وزنی	جنس	
		نر	ماده
۱	میانگین وزن تولد بزغاله‌ها (kg)	۲/۵	۲/۱
۲	میانگین وزن سه ماهگی (kg)	۱۱	۹/۵
۳	میانگین وزن شش ماهگی (kg)	۱۶/۵	۱۴/۵
۴	میانگین وزن یکسالگی (kg)	۱۹	۱۷
۵	میانگین وزن بلوغ (kg)	۲۹/۵	۲۴/۵

صفات تولید مثلی

ردیف	صفات تولید مثلی	
۱	زمان جفتگیری	شهریور و مهر ماه
۲	زمان زایمان	بهمن و اسفند
۳	طول دوره آبستنی	۱۵۰ روز
۴	درصد باروری	۹۷
۵	درصد دوقلو زایی بصورت طبیعی	۸ - ۵
۶	درصد ماده زایی	۵۰

اندازه بیومتریک بز ندوشنی

ردیف	صفات	جنس	
		بز	نر بز
۱	ارتفاع جدوگاه (cm)	۵۶	۶۳
۲	ارتفاع کمر (cm)	۶۰	۶۸
۳	طول بدن (cm)	۵۰	۵۷
۴	دور سینه (cm)	۷۰	۸۰
۵	دور بیضه (cm)	---	۲۶

با توجه به رسالت سازمان جهاد کشاورزی استان و در راستای تحقق برنامه‌های اقتصاد مقاومتی در سال جاری و همچنین شرایط اقلیمی حاکم بر استان، خشکسالی‌های پی در پی در چند ساله اخیر، کمبود علوفه مرتعی و کاهش بارندگی، به گله داران توصیه می‌گردد که برنامه‌های اصلاح نژاد دام را در دستور کار خود قرار داده و مدیریت لازم را در جهت عملی و اجرایی شدن آن اتخاذ نمایند.

برنامه‌های اصلاح نژادی در گله‌های دام سبک

(گوسفند و بز)

- ▣ به جای اینکه تعداد بیشتری دام با تولید کم در مراتع نگهداری و پرورش داده شوند دامهایی انتخاب و پرورش داده شوند که اصلاح نژاد شده و تولید بالایی دارند (اجرای برنامه اصلاح نژادی در گله).
- ▣ ایجاد واحدهای صنعتی پرورش گوسفند و بز در پهنه‌های واگذار شده به متقاضیان (نژاد اصلاحی).

نژاد بز ندوشنی

به عنوان نژاد شاخص کشور

تهیه و تدوین: عباس تیموری

کارشناس امور دام معاونت بهبود تولیدات دامی

تهیه شده در: مدیریت هماهنگی ترویج کشاورزی استان یزد

شهریور ۱۳۹۵

بروشور شماره ۱۳۷

هدف از اجرای این برنامه

الف) حمایت از گله‌داران در رابطه با افزایش تولید گوشت، شیر و پشم
ب) ارزیابی دامها و حذف دامهای کم تولید
پ) بالا بردن درصد دوقلو زائی در گله و تولید گوشت و شیر بیشتر در سامانه‌های مزرعای و سیستم بسته

نتایج بدست آمده از برنامه‌های اصلاح نژادی در گوسفند و بز

افزایش متوسط وزن سه ماهگی بزغاله‌ها از ۱۳ کیلوگرم به ۱۵/۵ کیلوگرم و بره‌ها از ۲۲ کیلوگرم به ۲۶/۵ کیلوگرم
افزایش متوسط یکسالگی بزغاله‌ها از ۲۲ کیلوگرم به ۲۴/۵ کیلوگرم و بره‌ها از ۳۲ کیلوگرم به ۳۶/۵ کیلوگرم
افزایش شیر استحصالی در یک دوره شیردهی بز در دامهای مرتعی از ۴۰ کیلوگرم به ۵۵ کیلوگرم

با عنایت به شرایط اقلیمی حاکم بر منطقه، خشکسالی‌های پی در پی در چند ساله اخیر، کمبود علوفه مرتعی و کاهش بارندگی، به دامداران عزیز منطقه ندوشن توصیه می‌گردد روش بهگزینی دامهای مرتعی خود را با در نظر گرفتن بحث نر چرانی، ساماندهی و مدیریت نمودن برنامه‌های اصلاح نژادی جهت رسیدن به اهداف مورد نظر (داشتن دامهای با پتانسیل و تولید بالا) دنبال نمایند.

منابع و مآخذ

گزارش پایگاه فرهنگی فرهنگ ندوشن.
بروشور شماره ۲۶ سازمان جهاد کشاورزی استان یزد - مدیریت هماهنگی ترویج کشاورزی، تهیه کننده: مهندس علی اکبر قاسمی، کارشناس اداره اصلاح نژاد معاونت بهبود تولیدات دامی.
اخبار منتشر شده در سایت خبرگزاری صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران (کد خبر ۱۱۲۷۷۵۱ - ۹۵/۲/۲۰ و کد خبر ۱۱۶۹۳۰۲ - ۹۵/۳/۲۲ بخش اقتصادی).
مطالب برگرفته از اندوخته‌های علمی، مشاوره و محاوره‌های شخصی تدوین کننده بروشور.
سایت Animal - informatics. Com

ب) برطرف نمودن مشکلات گله‌داران مرتعی (تامین آب شرب دامها بخصوص در مواقع خشکسالی، تیغ زدن جاده‌های دامی، اعطای تسهیلات کم بهره، خرید تضمینی دامهای مازاد، خوراک یارانه‌ای، صدور مجوز جهت گله‌های داشتی، بیمه نمودن گله‌دار و ....) از سوی متولیان و دستگاههای ذیربط و حمایت همه جانبه مسئولین

در همین راستا برنامه‌های اصلاح نژادی دام سبک در استان یزد از سوی کارشناسان امور دام با انجام عمل تلقیح مصنوعی و با همکاری تعدادی از گله‌داران در کلیه شهرستانهای استان و به منظور اهداف ذیل شروع و در حال حاضر نیز انجام می‌گردد.

حفظ و حراست نژادی و ایجاد بانک ژن
اتصال ژنتیکی بین گله‌های مختلف و بالا بردن تولیدات دامها
انتخاب دامهای نر پر تولید با امتیاز بالا و جفتگیری با تعداد بیشتری از بزهای مولد
توزیع نر بزهای تولیدی با امتیاز تولید مثلی بالا بین گله‌داران به منظور افزایش تولید دامها

با اجرای برنامه‌های اصلاح نژادی، افزایش تولید و کاهش هم‌خونی در دامهای سبک، امکان زایش دام در هر فصل، ازدیاد دوقلو زایی و سه مرتبه زایش در یک فاصله زمانی کوتاه و مشخص در سامانه‌های چکنه‌ای، مزرعای و یا صنعتی را بدنبال خواهد داشت.

در سال جاری نیز برنامه‌های اصلاح نژاد گوسفند و بز در سه سامانه ذیل در استان در حال اجرا می‌باشد.
سامانه مرتعی (با حمایت جزئی از دامداران، ساماندهی و روش بهگزینی نژاد در دامهای مرتعی)
سامانه مزرعای (با تلافی‌گری بین دامهای چکنه و نژاد خالص به روش تلقیح مصنوعی در ارتقاء تولید دامها)
سامانه سیستم بسته (با تبلیغ و تشویق جوانان جویای کار در ایجاد واحدهای صنعتی پرورش دام سبک)

